

כנס הרצליה
השנתי העשירי
על מאזן החוסן והביטחון הלאומי

הרצליה 2010 HERZLIYA

31 בינואר - 3 בפברואר, 2010

The Tenth Annual
Herzliya Conference

הטמעת תרבות של מוכנות בעורף הישראלי – שילוב החברה האזרחית והמגזר העסקי

סיכום הדיון בכנס

מחבר: מכון ראות

המרכז הבינתחומי הרצליה
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המכון למדיניות ואסטרטגיה

המסמך משקף את דעתם של הכותבים בלבד

הטמעת תרבות של מוכנות בעורף הישראלי – שילוב החברה האזרחית והמגזר העסקי

סיכום הדיון בכנס

מחבר: מכון ראות

רקע

המושב בכנס הרצליה 2010 עסק באתגר של היערכות מדינת ישראל למשבר בהיקף ארצי בעורף, המחייב רתימה של החברה האזרחית ושל המגזר העסקי להטמעת 'תרבות של מוכנות'. אתגר זה זוהה במסגרת עבודה שגובשה בשיתוף פעולה בין מכון ראות והקואליציה הישראלית לטראומה, במימון וביזמת המגבית היהודית המאוחדת – הפדרציה, ניו-יורק.

מבוא – האתגר והמענה

בתרחיש של משבר בהיקף ארצי עשוי להיווצר פער בין סך היכולות של מערך העורף לבין הצרכים ולציפיות של האוכלוסייה. פער זה חושף את העורף האזרחי לסכנה של 'התמוטטות', קרי התפרקות של הערכים והנורמות החברתיות עד כדי אובדן שליטה של רשויות המדינה על האזרחים ומשבר אמון חריף ביניהם.

המענה לאתגר זה מחייב ארגון מחדש של החברה הישראלית כ'רשת חוסן אזרחית' שפועלת על בסיס 'תרבות של מוכנות'. רשת החוסן האזרחית היא מערך של רבבות 'יחידות' התנדבותיות, שהן בעלות נכונות ויכולות לפעול במשבר ולגבות את הגופים האמונים על העורף. יחידותיה של הרשת כוללות תאגידים עסקיים, עמותות, קהילות, ארגוני מתנדבים, תנועות נוער, מוסדות השכלה גבוהה, קרנות פילנתרופיות ועוד גופים נוספים בחברה האזרחית ובמגזר העסקי. היחידות של רשת החוסן האזרחית יכולות לפעול עצמאית ובזיקה הדדית ביניהן בזמן משבר, ולתמוך בפעילות של גופי מערך העורף.

הבסיס לטיפוחה של רשת החוסן האזרחית הוא הטמעת 'תרבות של מוכנות', קרי טיפוח מערך של ערכים, תבניות התנהלות, דרכי עדיפויות וכלים שיעניקו ליחידות הרשת את היכולות הבסיסיות להיערך למצבי משבר ולתפקד היטב במהלכם.

אמירות מרכזיות במושב

תפקיד מוסדות המדינה

- בעקבות מלחמת לבנון השנייה חל שינוי בהיערכות רשויות המדינה למצבי משבר: ממשלת ישראל הטילה על משרד הביטחון את האחריות הכוללת על זירת העורף, הוקמה רשות החירום הלאומית והוקצו משאבים להפקת לקחים, לשינויים מבניים במערך העורף ולטיפוח יכולות בסיסיות להתמודדות עם משברים.
- מבצע 'עופרת יצוקה' (1/09) אמנם הוכיח שיפור משמעותי בהתנהלותו של מערך העורף, אך יחד עם זאת, מבצע זה אינו תרחיש הייחוס בגלל היקף השטח וגודל האוכלוסייה המוגבלים שהותקפו ובשל סיבות נוספות.
- תפקיד ממשלת ישראל הוא בניית המוכנות של מערך העורף ושל החברה האזרחית והמגזר העסקי להתמודדות עם מצבי משבר רחבי היקף כגון מלחמה כוללת או רעידות אדמה. לכן, הממשלה והכנסת צריכות לעצב את התפיסה הכוללת לארגון זירת העורף ולהניח את תשתית החוקים, התקנות והתקנים כדי ליצור תמריצים להטמעת 'תרבות של מוכנות' בחברה האזרחית ובמגזר העסקי.
- בין השאר, יש צורך להכריז על 'שבוע מוכנות לאומי' במקביל או בנוסף לתרגיל החירום הלאומי השנתי, 'נקודת מפנה', על מנת לרתום את החברה האזרחית ואת המגזר העסקי להטמעת 'תרבות של מוכנות'.

תפקיד הרשויות המקומיות

- הרשות המקומית הינה 'לבנת היסוד' בעורף, ואולם היא נתונה תחת לחצים רבים שמקשים על פעילותה בתחום המוכנות למשברים. לכן, על מוסדות המדינה להעצים את הרשות המקומית.
- השלטון המקומי צריך להיות 'הזרז' המרכזי לפיתוח חוסן מקומי, בין השאר באמצעות תיאום ציפיות עם האזרחים. פערים גדולים מידי בין צרכי האזרחים לבין יכולות ומשאבי הרשות המקומית בעת חירום עלולים לפגוע בחוסן הלאומי.

תפקיד המגזר העסקי

- תאגידים עסקיים רבים מביעים נכונות לפעול לטובת החוסן הלאומי והמקומי במשבר. כדי למצות את היכולות של המגזר העסקי במשברים, נדרש לשלב את התפיסה של 'תרבות של מוכנות' כחלק מאחריותו החברתית-תאגידית. משמעות הדבר היא יצירת מכלול של 'מחויבויות' שתאגידים ייקחו על עצמם שהם מעבר לחובותיהם על-פי חוק או להגיונם העסקי.

תפקיד המגזר השלישי

- עמותות רבות מספקות שירותים חיוניים לאוכלוסייה בתחום המזון, הבריאות, הפסיכו-טראומה או סעד, ולכן המשך פעילותן בעת משבר הינה חיונית. חלק מעמותות אלה הן בעלות פריסה ארצית והיקף פעילות גדול, אחרות הן קטנות ומקומיות.
- ואולם, בשונה מ'מפעלים חיוניים' במגזר העסקי שמגויסים על-ידי המדינה בחירום על-פי חוק מל"ח, את העמותות שמספקות שירותים חיוניים קשה יותר לגייס בפקודה.
- לכן, נדרש 'תו חוסן' שיגדיר את הציפיות ואת הדרישות מארגונים אלה, מצד אחד, ואת זכויותיהם, מצד שני, על מנת להבטיח את המשך ההספקה של השירותים החיוניים לאוכלוסייה הניתנים היום בידי העמותות.
- כמו כן, על המערכת הציבורית ליצור מנגנון להעברת מידע בין כל המגזרים ולהשתמש בארגוני הגג של המגזר השלישי לתיאום והעברת מידע בין הארגונים השונים.